

Veronica Ekström

Gränssytor under förhandling

– om socialtjänstens ansvar för stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer

Boundaries under negotiation – social services' responsibility for support to women exposed to violence in close relationships

This article examines social workers' perceptions of the social services' mission and task as regards support for women who are subjected to violence in close relationships and where the social services are considered to be limited. The study is qualitative and based on interviews with 16 social workers in eleven municipalities. The interviews have been analysed with conventional content analysis. The analysis shows that the task or obligation of the social services can be formulated in two different ways: to offer support to women exposed or previously exposed to violence in close relationships, or to offer support to women who have left or intend to leave a relationship where they have been subjected to violence. In the analysis of social workers' descriptions of support they offer, as well as the boundaries for what is beyond the social services' responsibility, three levels can be identified. The first level, consisting of financial support, placements at women's shelters and a social worker to talk to, forms a sort of core for the work in the social services, which most, albeit to varying degrees, offer. The second level describes forms of enhanced support, and the third level describes such support which only a few state that they work with or where responsibility issues are more diffuse.

Veronica Ekström är socionom, fil.dr i socialt arbete och universitetslektor vid Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Kontakt: veronica.ekstrom@esh.se

Inledning

I Sverige har socialtjänstens ansvar för att erbjuda stöd till våldsutsatta kvinnor förtydligats och förstärkts vid flera tillfällen sedan slutet av 1990-talet. Med utgångspunkt i Frasers (1989) teoretiska resonemang om behovstolkningar kan vi förstå denna utveckling som en kamp där våldsutsatta kvinnor – i synnerhet genom kvinnojoursrörelsen – har fått sina behov av stöd erkända. Dessa behov ska sedan förhandlas, omformuleras och konkretiseras i vad Fraser kallar det administrativa systemet. För att socialtjänsten ska kunna hantera frågan, måste den passa in i deras befintliga verksamhet. Det som började som en politisk kamp med krav på rättigheter för en utsatt grupp håller på att omvandlas till individuella behov som ska tillgodoses genom insatser från flera aktörer. I den här artikeln studeras förhandlingarna utifrån socialarbetares perspektiv och vad de konkret innebär för socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Socialtjänstens konstruktion i kombination med socialarbetares höga grad av handlingsutrymme innebär att det framför allt är i det dagliga sociala arbetet som förhandlingarna avgörs. Enligt Lipsky (2010) kännetecknas gatubyråkrater, som socialarbetare, av en hög grad av handlingsfrihet i sitt arbete och deras relativa självständighet inom organisationen. Detta utrymme gör det möjligt för dem att tolka och anpassa politiska och administrativa beslut och i praktiken också att forma policy (Lipsky, 2010; Brodtkin, 2011; Evans & Harris, 2004). Med detta som utgångspunkt är det också socialarbetare som står i fokus för den här artikeln.

Artikels syfte är att analysera innebörden av socialarbetares förhandlingar om vad socialtjänstens uppgift gentemot kvinnor som utsatts för våld i nära relationer ska vara. I artikeln undersöks socialarbetares uppfattningar om socialtjänstens uppdrag och uppgift vad gäller stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer och var gränserna för socialtjänstens ansvar anses gå.

Tidigare forskning

Socialarbetare och socialt arbete har kritiserats för att inte hantera våld mot kvinnor på ett adekvat sätt. Haeseler (2013) menar exempelvis att stödet inte är tillräckligt holistiskt för att kunna möta våldsutsatta kvinnors komplexa behov. För kvinnor med tidigare negativa upplevelser av socialtjänsten kan det vara svårt att be om hjälp (Ekström, 2015; Weisz, 2005). På liknande sätt kan det vara för kvinnor som inte ser sig själva som en del av socialtjänstens målgrupp (Ekström, 2015). Enligt Keeling och van Wormer (2012) kan socialarbetare bidra till våldsutsatta kvinnors känsla av maktlöshet.

Tidigare studier har visat att socialtjänsten tenderar att fokusera på kvinnor med barn (Hammerin, 2010; Ljungwald & Svensson, 2007). Agevall (2012) påpekar dock att våldsutsatta kvinnor kan känna sig ifrågasatta i samband med socialtjänstens barnavårdsutredande arbete, vilket kan bli ett hinder för stöd till kvinnan.

Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor studeras specifikt i avhandlingen *Det*

besvärliga våldet (Ekström 2016). Där framkommer att skyddat boende, ekonomiskt stöd, praktiskt stöd och stödsamtal/ behandling är insatser som i varierande grad erbjuds våldsutsatta kvinnor. Frågor som rör bostad på olika sätt lyfts fram som centrala och svåra för socialarbetarna att lösa. Socialarbetarna beskriver aspekter av bostadsproblematik hos vissa av de våldsutsatta kvinnorna. Detta sammanfattas i termer av *skyddsbehov* (när det finns en hot- eller risksituation och kvinnan behöver gömma sig för mannen), *stödbehov* (när kvinnan mår så pass dåligt att hon inte klarar av eller bör bo ensam) och *bostadsbehov* (när kvinnan helt enkelt behöver flytta från den våldsamme mannen). Dessa tre typer av behov utesluter inte varandra. En våldsutsatt kvinna kan ha behov av en eller flera typer och de kan också variera över tid. Kortsiktigt handlar det både om placeringar på skyddade boenden när det finns ett skyddsbehov, och om möjligheten att snabbt kunna lämna en relation där man blir misshandlad. Långsiktigt handlar det om möjligheten att ordna ett permanent boende.

Det område som kan beskrivas som stödsamtal eller behandling är det område där skillnaderna mellan kommunerna i studien är störst. I några kommuner erbjuder socialtjänsten kontakt med kvalificerade behandlare, kuratorer eller terapeuter. I andra kommuner finns inga sådana tjänster alls. Om inte kvinnorna placeras på skyddade boenden där det finns kvalificerat stöd att få, erbjuds således våldsutsatta kvinnor inte något samtalsstöd utöver det som den myndighetsutövande socialarbetaren kan ge inom ramen för utredningsarbetet.

Helmersson (2017) har i sin avhandling studerat kommunala specialistmottagningar för våld i nära relationer och kvinnojourer, med fokus på professionell inramning. Enligt Helmersson pågår en förskjutning från stödideal som handlar om kvinnofrigörelse mot mer behandlande stödideal, även om begrepp som *empowerment* fortfarande används i hög grad inom framför allt socialtjänstens verksamheter (se också Helmersson & Jönson, 2015). Helmersson menar också att den tydliga fokuseringen på behandlande samtal innebär att annat mer praktiskt inriktat stöd begränsas och nedprioriteras. Dessutom lyfter hon fram att det finns en risk att icke-svensktalande kvinnor sorteras bort eftersom de inte anses passa in i den behandlingsmodell som hennes intervjupersoner arbetar utifrån.

Ulmestig och Panican (2015) har intervjuat våldsutsatta kvinnor om deras erfarenheter av att ansöka om ekonomiskt bistånd från socialtjänsten. Deras studie visar att den ekonomiska tryggheten är viktig för att kvinnan ska kunna känna trygghet efter ett uppbrott från en man som utsatt henne för våld. Samtidigt visar Ulmestig och Panican att handläggningen och bedömningen varierar mellan olika socialarbetare, vilket skapar olika förutsättningar för kvinnor att få ekonomiskt stöd. I vissa fall prioriterar socialarbetarna kommunens ekonomi, vilket Ulmestig och Panican menar strider mot lagstiftningens intentioner. Såväl Ulmestig och Panican (a.a.) som Ekström (2016) pekar på stora variationer mellan kommuner och mellan socialarbetare i handläggningen av ekonomiskt bistånd.

I *Det besvärliga våldet* (Ekström 2016) framkommer att socialarbetarna har ett stort handlingsutrymme tack vare lagstiftningens utformning och relativt hög status bland lokala

politiker och chefer. Men både specialisering och brist på tillgängliga insatser begränsar handlingsutrymmet. Tre huvudstrategier för att hantera arbetsbelastningen identifieras: ökande krav på myndighetsbeslut, överföring av ansvar till andra och att ställa krav på de våldsutsatta kvinnornas agerande och inställning. Analysen av de intervjuade socialarbetarnas beskrivningar visar också stor organisatorisk variation mellan kommunerna, även om de flesta har någon form av specialiserade enheter eller personer bundna till specialisering. Kollegor, utbildning och handledning är faktorer som socialarbetarna betonar som viktiga för arbetet med kvinnor som utsatts för våld, ett socialt problem som beskrivs som speciellt och svårt. Olika organisationsformer och specialisering påverkar det stöd som socialtjänsten erbjuder våldsutsatta kvinnor.

Holmberg och Bender (2003) har visat att det finns en tendens bland lokala politiker och chefer inom socialtjänsten att hänvisa våld i nära relationer tillbaka till den privata sfären, även om det har definierats som en politisk fråga i ett nationellt sammanhang. Ansvaret för att erbjuda stöd till våldsutsatta kvinnor överförs till socialtjänsten eller enskilda socialarbetare, utan politiska direktiv (a.a.). Det medför en risk för att våldet kommer att neutraliseras och kvinnors utsatthet således att försummas (Mattsson, 2013).

Socialtjänstens formella ansvar

Skillnader i välfärdssystem påverkar de olika stödinsatser som anordnas i samhället, vilket innebär att våldsutsatta kvinnor i olika välfärdsstater har olika alternativ när det gäller var de kan söka hjälp och stöd (Strand Hutchinson & Weeks, 2004). I välfärdsstater, som de nordiska länderna, är statens roll central och socialpolitiska reformer är baserade på universella principer, jämfört med liberala eller konservativa välfärdsstater (Esping-Andersen, 1990). Välfärdssektorn i Sverige har haft en relativt liten, men viktig, frivilligsektor för vissa typer av utsatta grupper som våldsutsatta kvinnor, utsatta barn och hemlösa (Lundström & Svedberg, 2003). Även om socialtjänstens ansvar för att stödja våldsutsatta kvinnor har förstärkts, har även kvinnojourernas lokala arbete lyfts fram som viktigt (Ekström, 2012).

Socialtjänstens arbete regleras i socialtjänstlagen (SFS 2001:453). Lagstiftningen bygger på rätten till självbestämmande och ger kommunerna relativt stor autonomi i utformningen av hur målen i lagen ska nås. Det är socialnämnden, det vill säga lokala politiker, som adresseras i lagtexten, inte socialarbetare eller socialtjänsten. Många beslut är dock i praktiken delegerade till de yrkesverksamma. En viktig aspekt när socialtjänstlagen ursprungligen beslutades, var helhetsperspektivet (Pettersson, 2014). Svensson och Åström (2013) hävdar dock att efterföljande reformeringar av lagen har minskat betoningen på helhetsperspektiv. Den nuvarande lagstiftningen nämner flera specifika målgrupper: barn, äldre, personer med funktionsnedsättning, missbrukare, anhörigvårdare, skuldsatta och brottsoffer. Våldsutsatta kvinnor är särskilt framlyfta i den sistnämnda kategorin och det framgår att socialnämnden bör ägna särskild uppmärksamhet åt kvinnor som är eller har varit utsatta

för våld eller andra övergrepp av närstående och kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation (5 kap. 11 § SoL). År 2014 utfärdade Socialstyrelsen nya bindande föreskrifter om ärenden som handlar om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4). De bindande föreskrifterna berör i huvudsak formaliseringen av utredningar och riskbedömningar, inte vad stödet bör bestå av. Dock finns det angivet i form av allmänna råd att socialnämnden bör erbjuda information, stödsamtal, hjälp att ordna stadigvarande boende, stöd i föräldraskap, förmedling av kontakter med frivilligorganisationer och andra myndigheter.

Gatubyråkrater och handlingsutrymme

Enligt Lipsky (2010) kännetecknas gatubyråkrater – som lärare, poliser, socialarbetare och andra offentligtanställda – av en hög grad av handlingsfrihet och självständighet. Otillräckliga resurser, en ökande efterfrågan på tjänster, vaga eller motstridiga mål och förväntningar samt icke-frivilliga kunder/klienter är andra viktiga aspekter som påverkar gatubyråkraters arbetsvillkor. Handlingsutrymmet är nödvändigt för att kunna hantera de komplexa och varierande situationer som uppstår i arbetet med de människor gatubyråkraterna har till uppgift att arbeta med. Det är dock viktigt att betona att handlingsutrymme varken är bra eller dåligt (Evans & Harris, 2004). Resultatet beror på hur gatubyråkraterna använder det och vilken typ av resultat vi definierar som bra eller dåligt. Gatubyråkraters handlingsutrymme ska inte betraktas som konstant, utan någonting som varierar mellan olika kategorier av gatubyråkrater. Till exempel inverkar yrkesstatus på graden av handlingsfrihet och har också en inverkan på förhållandet mellan chefer och arbetstagare (Evans, 2011).

Enligt Lipsky (2010) utvecklar gatubyråkrater strategier för att hantera den obestämbarhet som omgärdar deras arbete. För det första utvecklar de rutiner i arbetet som tenderar att begränsa efterfrågan, maximera användandet av tillgängliga resurser och få klienterna att efterleva myndighetens procedurer. De organiserar sitt arbete för att finna en lösning inom de resursmässiga restriktioner de möter. För det andra modifierar de definitionen av sitt arbete, så att klyftan mellan tillgängliga resurser och mål minskas. För det tredje modifierar de uppfattningen av människorna – klienterna – de arbetar med för att minska klyftan mellan sina prestationer och mål.

Med tanke på ökade krav om standardisering och politisk styrning är det rimligt att i viss mån justera synen på gatubyråkraters handlingsutrymme. Dock har det i Ekströms (2016) studie visats att socialarbetare inom fältet våld i nära relationer har ett relativt stort mått av handlingsutrymme. I den här artikeln har Lipskys teori om gatubyråkrater varit utgångspunkt för valet att studera just socialarbetare. Deras handlingsutrymme och deras möjlighet att göra gränsdragningar och skapa policy är central för att förstå innebörden av socialarbetares förhandlingar om vad socialtjänstens uppgift gentemot kvinnor som utsatts för våld i nära relationer ska vara.

Metod

Empiriskt material

Artikeln bygger på semi-strukturerade intervjuer med sexton socialarbetare. Samtliga är kvinnor, men de arbetar i olika kommuner som skiljer sig i både befolkning och storlek. Den minsta ger stöd till cirka tio kvinnor per år medan en av de största kommunerna ger stöd till 350 kvinnor per år. Sju av socialarbetarna arbetar på särskilda enheter för våld i nära relationer och resterande har sin organisatoriska tillhörighet på en av individ- och familjeomsorgens övriga enheter, till exempel försörjningsstödsenheten eller missbruksenheten. Tre av socialarbetarna arbetar enbart med våld i nära relationer, men är ensamma i sin kommun och tillhör alltså inte en särskild enhet för våld i nära relationer (IP4, IP11 och IP12 i tabellen nedan). I tabellen nedan beskrivs de sexton socialarbetarna samt deras organisatoriska tillhörighet samt om de huvudsakligen arbetar med myndighetsutövning (M) eller renodlat stöd (S).

Tabell 1. Beskrivning av intervjupersonerna i studien.

Nr	Kommunstorlek	Organisatorisk tillhörighet	M/S	Nr	Kommunstorlek	Organisatorisk tillhörighet	M/S
IP1	Storstad	Kvinnovårdsenhet	S	IP9	Medelstor stad	Missbruksenhet	M
IP2	Storstad	Kvinnovårdsenhet	S	IP10	Medelstor stad	Försörjningsstödsenhet	M
IP3	Storstad	Barnenhet	M	IP11	Medelstor stad	Kvinnovårdsansvar	M
IP4	Storstad	Kvinnovårdsansvar	M	IP12	Medelstor stad	Kvinnovårdsansvar	M
IP5	Storstad	Kvinnovårdsenhet	M	IP13	Medelstor stad	Kvinnovårdsenhet	M
IP6	Storstad	Kvinnovårdsenhet	M	IP14	Medelstor stad	Kvinnovårdsenhet	S
IP7	Mindre ort/ landsbygd	Försörjningsstödsenhet	M	IP15	Medelstor stad	Försörjningsstödsenhet	M
IP8	Mindre ort/ landsbygd	Öppenvård	S	IP16	Medelstor stad	Kvinnovårdsenhet	S

M = myndighetsutövning, S = stöd, arbete utan myndighetsutövning i tjänsten. Deltagarna som arbetar i storstäder gör det i samtliga fall i en kommundel eller en stadsdel (beroende på kommunens uppdelning).

Intervjuerna genomfördes i två steg. Det första steget, som består av tre intervjuer, utgjorde en pilotstudie. Efter analysen av de tre första intervjuerna intervjuades ytterligare tretton socialarbetare. I fyra av kommunerna har flera socialarbetare intervjuats, och i en av dessa gjordes en gruppintervju där två socialarbetare intervjuades tillsammans. Det är således sexton socialarbetare som har intervjuats från elva olika kommuner.

Enligt Patton (1987) utgör grunden för kvalitativa studier ett målmedvetet urval (se också Creswell, 2013, för ett liknande resonemang). Styrkan i målmedvetna urval handlar om att välja informationsrika fall för att studera grundligt (Patton, 1987). Baserat på de tre pilotintervjuerna identifierades organisationsform, det vill säga graden av specialisering, som en viktig faktor för att få variation i materialet. En förfrågan om att få intervju socialarbetare om socialtjänstens arbete med kvinnor som utsatts för våld i nära relationer skickades via e-post till ett tjugotal stadsdelar/kommuner. Den valda konstruktionen ger materialet bredd, vilket bedömdes som viktigt eftersom det finns få studier om socialtjänstens arbete inom detta område. Det bör dock påpekas att förfarandet har resulterat i ett empiriskt material som består av personer som har mer erfarenhet av att arbeta med ärenden som handlar om våld i nära relationer än den genomsnittliga socialarbetaren antagligen har. Eftersom urvalet inte har gjorts för att vara representativt för alla kommuner eller alla socialarbetare, kan resultaten inte användas för till exempel uttalanden om hur vanliga eller hur stora skillnaderna är. Studien kan bara beskriva och analysera skillnader och aspekter av dessa skillnader. Pilotstudien genomfördes under våren 2014 och de återstående intervjuerna genomfördes under perioden oktober–december 2014.

Inför den första intervjun utvecklades en halvstrukturerad intervjuguide med öppna frågor baserade på tidigare studier (Ekström, 2012; Ekström, 2015; Ekström & Berg, 2008). Efter analysen av de tre pilotintervjuerna gjordes vissa mindre justeringar av intervjuguiden. Exempel på frågor som använts är: Vilken typ av problem är mäns våld mot kvinnor? Vad är socialtjänstens ansvar i samband med detta problem? Vilken typ av stöd erbjuder ni? Hur skiljer sig behoven mellan olika grupper av kvinnor? I den här artikeln fokuseras dock enbart analysen kring de svar som handlar om gränsdragningar och krav. Intervjuerna varade cirka 60 minuter, spelades in digitalt och har transkriberats ordagrant av författaren.

Analysförfarande

Malterud (2001) påpekar att analysen av kvalitativ forskning måste vara noggrann, väl förberedd och dokumenterad. Att använda en pilotstudie har underlättat detta. Analysen i artikeln har gjorts genom konventionell innehållsanalys (Hsieh & Shannon, 2005). Det första steget var att läsa alla intervjuer i sin helhet från början till slut. Därefter matades intervjuerna in i ett program för kvalitativ analys (Open Code 04:02). Intervjuerna lästes på nytt, denna gång ordagrant, rad för rad, och uttalanden kodades kontinuerligt. Koderna utvecklades under arbetet. Exempel på, för den här artikelns analys, relevanta koder är till exempel "krav", "bostad", "socialtjänstens uppgift", "kvinnans eget ansvar". Efter den första

kodningen upprepades förfarandet för att verifiera att de koder som utarbetats senare inte missats i de tidigare kodade intervjuerna. Det sista steget var att sammanfoga koder i kategorier (eller synteser som de kallas i Open Code). Kategorierna som utvecklades kom att handla om två huvudsakliga teman: vem som har rätt till stöd och gränsdragningar vad gäller socialtjänstens uppgift. De två temana kommer att styra resultatredovisningen i den här artikeln. Kodningen och kategoriseringen gör att materialet kan läsas både som enstaka intervjuer (vertikal analys) och utifrån olika teman tillsammans (horisontell analys) (Thomsson, 2002).

Studiens tillförlitlighet

Graneheim och Lundman (2004) identifierar tre begrepp i relation till tillförlitlighet i kvalitativ forskning: *trovärdighet*, *pålitlighet* och *överförbarhet*. Deltagarna i den här studien arbetar på olika platser, med olika uppgifter och under olika förhållanden, vilket bidrar till en spridning och en bredd i deras svar. Citat har lyfts fram i artikeln för att öka trovärdigheten. Intervjuer, bearbetning och analys har alla ägt rum under loppet av ett år, vilket ökar pålitligheten, enligt Graneheim och Lundman (a.a.). En annan aspekt av pålitligheten är det empiriska materialets storlek, eftersom omfattande empiriska material kan innebära en risk för inkonsekvens vid insamlingen (a.a.). Studien består av semi-strukturerade intervjuer med sexton deltagare, vilket har resulterat i ett ganska stort empiriskt material – sett ur ett kvalitativt perspektiv. Samtidigt är materialet inte så stort att det är omöjligt att överblicka. För att underlätta läsarens bedömning av studiens överförbarhet, det vill säga i vilken mån studiens resultat kan överföras till andra sammanhang, har jag försökt att redogöra för det empiriska materialet och studiens metod så grundligt som artikelformatet tillåter.

Etiska överväganden

Studien innehåller inte känsliga personuppgifter och omfattas därför inte av kravet på etikprövning. Vetenskapsrådets (2011) krav har följts. Socialarbetarna deltar frivilligt och har fått information om studiens syfte. De deltar anonymt, varför uppgifter om vilka kommuner de arbetar i och en del andra detaljer som kan avslöja deras identitet har tagits bort. De har informerats om att de kan avbryta sin medverkan när som helst och har också fått information om hur intervjumaterialet ska användas och rapporteras.

Resultat

I analysen av intervjuerna med socialarbetarna har två huvudsakliga temaområden identifierats i anslutning till artikelns syfte: a) vem som har rätt till stöd och b) vad socialtjänstens uppdrag anses vara. Först redovisas analysen kring vem som har rätt till stöd. Därefter diskuteras vad socialtjänstens uppdrag anses vara i termer av gränsdragningar för stödets innehåll. Analysen har utmynnat i tre olika "nivåer" av stöd och de diskuteras i var sitt avsnitt.

Socialtjänst för alla?

Ett sätt att definiera sitt, eller socialtjänstens, uppdrag är att dra gränser kring vilka klienter som har rätt till stöd. Utifrån Lipsky (2010) kan det förstås både som ett sätt att begränsa efterfrågan och som ett sätt att modifiera uppfattningen av klienterna för att minska klyftan mellan sina prestationer och mål. De socialarbetare som har intervjuats beskriver få begränsningar för att en våldsutsatt kvinna ska kunna få stöd. Flera av dem är tvärtom måna om att poängtera att de finns till för alla och att de inte utestänger någon. Ingen kräver till exempel att kvinnan ska ha gjort en polisanmälan, även om en av dem säger att hon vet att praxis i den frågan varierar mellan kommuner. Några av socialarbetarna nämner ett område där kvinnans agerande påverkar rätten till stöd: hennes inställning till relationen med den våldsutövande mannen. I en av stadsdelarna beskriver socialarbetaren att de inte arbetar med kvinnor som inte vill lämna mannen:

IP5: I vår verksamhet jobbar vi ju till exempel inte med kvinnor som är ambivalenta i om de ska lämna eller inte. Utan vi säger så här: du är välkommen hit när du har bestämt dig för att lämna din man. [...] För vi kan inte, vi tycker att vi jobbar, liksom upprätthållande om vi börjar jobba med kvinnor som inte vet om de vill lämna eller inte. Eller att man blir deras soptunna. Att de får stryk och så kommer de en gång i veckan och gråter ut över det och så går de hem och får stryk... alltså, då kan vi bidra till att upprätthålla den relationen för att det känns bättre att gå och snacka hos soc.

Som citatet visar är socialarbetaren dock noga med att påpeka att kvinnan alltid är välkommen tillbaka vid ett senare tillfälle. Ett par andra socialarbetare beskriver liknande gränsdragningar, även om de kan tolkas som inte riktigt lika skarpa. Några säger att de inte arbetar med ambivalenta kvinnor eller att de, som i citatet nedan, vill se en "rörelse" i inställningen hos kvinnan. Citatet nedan är ett exempel på hur det uttrycks:

IP6: Man behöver inte ha bestämt sig, men man behöver ha någon slags rörelse. Vi ställer inte riktigt upp på att man kommer hit och så får man ångestdumpa och vi blir som en krycka så man orkar en vecka till. Så kommer man hit och så *ångestdumpar* man igen.

Begränsningar i form av att kvinnor ska ha lämnat mannen eller åtminstone vara i någon sorts "rörelse" återfinns dock inte hos alla socialarbetare. I citatet nedan beskriver en socialarbetare hur de resonerade när stödenheten för våldsutsatta kvinnor bildades. De har aktivt valt att inte begränsa insatserna:

IP4: Redan när vi började så sa vi att de ska kunna gå in och jobba med en person även om den lever kvar i en relation eller om de inte har gjort en polisanmälan och även om man kanske redan har lämnat och vill ha stöd.

Samma socialarbetare resonerar om vart gränserna för socialtjänstens uppdrag går och illustrerar att frågan inte är självklar, utan någonting som socialarbetarna lokalt sätter gränser kring:

IP4: Det är ju ibland svårt att se var gränserna går för socialtjänstens uppdrag. Har vi ett tydligt ansvar för att bevilja skyddat boende bara när någon är hotad eller bara när någon vill lämna eller bara ... eller har vi ett större ansvar [...] det kan ju också vara svårt att se gränserna. Ska vi motivera? Om någon ändå vill komma hit så tycker nog jag att vi har ett ... vi har velat ta det här ansvaret i alla fall.

Socialarbetaren ovan förespråkar att alla som vill ha stöd ska få det. Hon resonerar också om huruvida socialtjänsten också har ett ansvar för att motivera kvinnor att ta emot stöd. Baserat på ovanstående kan två huvudsakliga linjer skönjas. Socialtjänstens uppdrag som *antingen* att erbjuda stöd till kvinnor som utsätts eller har utsatts för våld i nära relationer, *eller* att ge stöd till kvinnor som har lämnat eller står i begrepp att lämna en relation där de blivit utsatta för våld.

Den senare linjen blir ett sätt att begränsa sitt uppdrag och därmed också begränsa efterfrågan. Att modifiera vilka kvinnor de arbetar med blir också ett sätt att minska diskrepansen mellan sina prestationer och det man uppfattar som sina mål. En av socialarbetarna säger till exempel att målet med deras verksamhet är att våldet ska upphöra, och att arbeta med kvinnor som inte bestämt sig för att lämna mannen gör det ju svårare att leva upp till detta.

Socialtjänstens uppdrag – innehåll och gränsdragningar

Vad är det då socialtjänsten ska göra, enligt de intervjuade socialarbetarna? Som beskrivits tidigare arbetar socialarbetarna i kommuner som är olika stora och där givetvis också befolkningen och behoven varierar. Det kommunala självstyret i Sverige innebär bland annat att socialtjänsten kan och bör anpassa sin verksamhet utifrån lokala behov och förutsättningar. Det är dock inte entydigt så att stödet till våldsutsatta kvinnor förefaller vara lokalt anpassat utifrån någon djupare analys av våldsutsatta kvinnors behov (Ekström, 2016). I analysen av socialarbetarnas beskrivningar av innehållet i stödet de erbjuder samt gränsdragningarna kring vad som faller utanför socialtjänstens ansvar kan tre nivåer identifieras. Den första nivån utgör en sorts kärna i socialtjänstens arbete som de flesta – om än i varierande grad – erbjuder. Den andra nivån beskriver former av utökad stöd och den tredje nivån beskriver sådant stöd som endast ett fåtal beskriver att de arbetar med eller där ansvarsfrågorna är mer diffusa. I den följande delen av artikeln diskuteras de tre nivåerna utifrån de intervjuade socialarbetarnas beskrivningar.

Nivå 1 – skydd, ekonomi och samtal

Sett till de intervjuade socialarbetarnas beskrivningar kan skyddat boende (och i viss mån andra kortsiktiga bostadslösningar), ekonomiskt bistånd och enklare stödsamtal identifieras som en slags kärna som beskriver socialtjänstens uppgift. I intervjuerna finns en samstämmighet om att det är socialtjänstens uppgift och att man också i någon mån erbjuder våldsutsatta kvinnor detta. Det finns dock variationer i hur väl det fungerar och i vilken utsträckning till exempel våldsutsatta kvinnor beviljas ekonomiskt bistånd eller om det går att hitta plats på ett lämpligt skyddat boende (se också Ekström, 2016, och Ulmestig & Panican, 2015, för liknande resonemang). Vad gäller de här kärnuppgifterna är det socialtjänsten som socialarbetarna ser som ansvarig, även om det i vissa fall bör ske i samarbete med andra som citatet nedan illustrerar:

IP11: Vi har ju också ett ansvar att hjälpa människor som är utsatta för hot och våld att hitta... alltså vara skyddade. Men vi vet ju också att polisen har ju ett *jättestort ansvar i det här*. Vi kan ju inte erbjuda skydd i den bemärkelsen som polisen kan. Men vårt ansvar är ju att om personen är i behov av skyddade boenden så är det vi som har ett ansvar att hjälpa dem med det. Men också i samarbete med polis och i samarbete med andra, kanske vanliga kvinnojourer men också utifrån vad kvinnan själv vill. [...] Vi kan ju inte tvinga någon att åka till ett skyddat boende. Vi kan bara göra den bedömningen.

Nivå 2 – mer kvalificerat och omfattande stöd

Om skydd, ekonomi och samtal utgör kärnuppgifter för socialtjänsten så kan en andra nivå konstrueras som handlar om uppgifter som i vissa kommuner ingår i det som socialarbetarna definierar som socialtjänstens uppgift. Det handlar om kvalificerat samtalsstöd, praktiskt stöd, samt risk- och farlighetsbedömningar. Inom de områdena är skillnaderna mellan olika kommuner och olika socialarbetare större. Inom de områdena är också gränsyterna gentemot andra aktörer ofta mer diffusa.

Variationen mellan kommunerna i studien när det gäller vilken form av samtal som våldsutsatta kvinnor erbjuds är stor. I några av kommunerna, i synnerhet sådana som har specialiserade enheter för stöd till våldsutsatta kvinnor, finns tillgång till ett mer kvalificerat samtalsstöd än det som enklare stödsamtal kan sägas utgöra. Det handlar om terapeuter, kuratorer eller annan personal som också i de flesta fall har tillgång till kvalificerad handledning med inriktning mot just våld i nära relationer. Det förekommer dock inte i samtliga kommuner. Socialarbetaren i citatet nedan beskriver hur de i stället försöker att hänvisa kvinnorna vidare:

IP5: Vi försöker hjälpa till att remittera och hitta olika sätt som, alltså kolla med psykologer och kuratorer och kris- och traumacenter och så, om vi tror att klienten vill framför allt ha kontakt. Men vi har ju ingen behandlarfunktion. Vårt primära mål med vår verksamhet är att få slut på våldet. Att kvinnan ska leva ett liv fritt från våld.

Socialarbetaren i citatet nedan arbetar på en särskild enhet för stöd till våldsutsatta kvinnor där den huvudsakliga inriktningen är samtalsstöd. Hon beskriver var hon uppfattar att gränsen går för socialtjänstens ansvar:

IP1: Vi remitterar ju dem till *öppenspsyki*. Eller till en kurator. Vi märker bland annat om en kvinna är suicidal eller väldigt deprimerad. Vi får ju se våra begränsningar. Vi är inte terapeuter eller psykologer utan vi jobbar med våldet och dess konsekvenser. Går det utanför det så får ju kvinnan komplettera.

Som framkommer i citatet ovan utgör med andra ord behandling en sorts gräns för när socialtjänstens ansvar upphör. Genom att definiera vilken yrkesroll hon och hennes kollegor inte har så skapas denna gräns.

En del av socialarbetarna beskriver stora behov av praktiskt stöd hos vissa kvinnor. Inte minst gäller det kvinnor som har bristande kunskaper om det svenska samhället. Praktiskt stöd kan innefatta en mängd olika saker som till exempel att fylla i blanketter, visa hur bankomaten fungerar, samordna kontakter. Huruvida socialarbetarna erbjuder praktiskt stöd och i vilken utsträckning varierar. Det verkar delvis bero på hur mycket tid som socialarbetarna har ställt till förfogande i relation till hur mycket tid den praktiska insatsen tar. Några av socialarbetarna är mer koncentrerade till stöd som ges på det egna kontoret och andra förefaller vara med rörliga.

Socialarbetarna fick frågan om det finns saker de inte gör i ärenden som handlar om våld i nära relationer. Det framkom inte många exempel på sådana saker, men det som flera nämnde var att hämta saker i kvinnans bostad. För socialarbetaren i citatet nedan blir frågan ett sätt att diskutera gränserna för socialtjänstens ansvar:

IP1: Vi hämtar inte saker i lägenheter. Det är en diskussion också på nationellt plan om vem som gör det så vi för den diskussionen här också. Den som är utredare har ett ansvar att rädda i det. Och det är ju ett problem. Och också att kanske lägga tillbaka det ... faktiskt ... på ... för vi måste ju också begränsa ibland. Vad ska socialtjänsten göra egentligen? Lägga tillbaka det på familjen att kanske någon släkting eller pappan får komma hit med grejer?

Risk- eller farlighetsbedömningar ska enligt Socialstyrelsens nya riktlinjer från slutet av 2014 alltid göras i utredningar om våld i nära relationer. Intervjuerna i den här studien gjor-

des precis efter att riktlinjerna hade börjat gälla. Flera av socialarbetarna beskriver att de redan arbetade med risk- eller farlighetsbedömningar. Några nämner att de precis börjat och ett fåtal säger att de egentligen inte arbetar med det ännu. Socialarbetaren i citatet nedan tillhör den sistnämnda kategorin och hon svarar på en fråga om de gör riskbedömningar:

IP9: Tanken är nog att vi ska göra det. Vi har inte blivit utbildade i att göra det, men det är något vi har efterfrågat. Vad jag har förstått så är det rätt svårt att göra en bra riskbedömning om det inte finns en polisanmälan. Då blir det bara utifrån det sociala. Men finns det en polisanmälan då underlättar det ju. Då gör ju polisen en riskbedömning med.

Som socialarbetaren påpekar finns en uppenbar gränsdragningsaspekt gentemot polisens ansvar vad gäller risk- och farlighetsbedömningar. En viktig aspekt är givetvis att långt ifrån alla kvinnor som socialtjänsten arbetar med har gjort en polisanmälan och de kvinnorna blir inte föremål för en riskbedömning hos polisen. Mot bakgrund av Socialstyrelsens formaliserade krav om att riskbedömningar ska genomföras kommer riskbedömningar antagligen att närma sig det som kallas den första nivån i den här artikeln, det vill säga utgöra en av kärninsatserna. I citatet nedan har socialarbetaren fått en fråga om för vems skull de gör säkerhetsbedömningar. Socialarbetaren ser det som ett redskap för både dem själva och för den våldsutsatta kvinnan:

IP1: Det är väl både för kvinnan och främst för vår skull. Som ett redskap. Vad har vi för ärenden framför oss? Vilka åtgärder behöver vi vidta?

Riskbedömningarna kan ha olika syften. De kan användas för att till exempel avgöra vilka som ska få plats på skyddat boende. De kan också användas som ett underlag i diskussionen med kvinnan.

Nivå 3 – bostäder, stöd i rättsprocess, identifiera våld och förebyggande arbete

Utifrån de intervjuer som artikeln baserats på finns också en tredje nivå av insatser som i vissa fall beskrivs som inom ramen för socialtjänstens uppgift. Det handlar om att ordna nya bostäder, ge stöd i rättsprocessen, identifiera våldsutsatta samt förebyggande arbete.

Många våldsutsatta kvinnor som socialtjänsten möter har behov av en ny bostad. Dilemmat för socialarbetarna är att de sällan har praktiska möjligheter att erbjuda detta (se också Ekström, 2016, för liknande resonemang). Det är bara ett fåtal av socialarbetarna som inte anser att bostadssituationen är ett problem. Det handlar då om att det är enkelt att få ett hyreskontrakt på orten eller att det kommunala bostadsbolaget har öronmärkt ett större antal lägenheter för socialtjänsten. Merparten av de intervjuade socialarbetarna pekar ut bostadsbristen som ett av de största hindren i deras arbete. De identifierar behov

hos kvinnorna, men saknar möjlighet att erbjuda annat stöd än att skriva intyg för social förtur (om det finns en bostadsförmedling som praktiserar social förtur) eller visa hur man söker andrahandsboende på internet.

IP6: Det som jag tycker är jobbigast, det är ju bostadsfrågan. Och att man ibland hamnar i ... när man tänker som mörkast ... hjälper vi eller stjälper vi? När du tar en kvinna och barn och plockar bort dem från hemmet och sedan inte kan hjälpa dem hela vägen ut.

Socialarbetaren i citatet nedan är ett exempel på när bostad inte anses falla inom ramen för socialtjänstens ansvar. I stället läggs ansvaret över på den enskilda kvinnan:

IP1: Det här med bostad är ju också någonting som vi ofta får förklara att vi har inga lägenheter utan vi kan visa dig hur du ska göra. Men det måste du sköta själv, boendet.

Även socialarbetaren i följande citat lägger över ansvaret för att ordna en bostad på den våldsutsatta kvinnan. Personalen på det skyddade boendet kan hjälpa kvinnan med hur hon ska formulera sig och socialarbetaren säger dessutom att det kan vara taktiskt om kvinnan berättar om sin situation när hon kontaktar olika hyresvärdar:

IP9: Vi har en lista med privata hyresvärdar som boendet delar ut. Sedan gäller det att kvinnan själv är aktiv och man märker om en kvinna är aktiv i sitt bostadssökande. Men visst, språket kan vara ett hinder. Då är det bra om det finns personal där [på det skyddade boendet, min anm.] som kan hjälpa till. Som kan skriva en liten sammanfattning och de kan vara tydliga med att berätta din situation för hyresvärderna. Ibland kan det faktiskt underlätta. De kanske tänker att då kanske de blir skrämde av min situation. Men en del vill höra sanningen.

Bostadsfrågan är svårlöst för socialarbetare som saknar konkreta verktyg för att hjälpa sina klienter. En konsekvens blir en känsla av maktlöshet eftersom frågans lösning ligger utanför den individuella socialarbetarens handlingsutrymme och även utanför socialtjänstens ansvar. Det blir ett ansvar som läggs på en diffus definition av samhället.

Stöd i rättsprocessen kommer framför allt upp i intervjuerna när socialarbetarna får en direkt fråga om det är någonting de gör och inte som ett svar på en mer generellt inriktad fråga om vad de ger för stöd till våldsutsatta kvinnor. En av socialarbetarna i studien arbetar i en kommun som ingår i ett kommunövergripande samarbete där särskilda socialarbetare utan myndighetsutövning ger stöd i samband med rättsprocessen. Ingen av de andra nämner någonting liknande. I vissa fall svarar socialarbetarna att de till exempel följer med på rättegångar eller följer med och gör polisanmälningar. I andra fall har svaren mer av karaktären att det är någonting man skulle kunna göra om kvinnan efterfrågade det, men

att man inte aktivt erbjuder det. Några av socialarbetarna beskriver att stöd i samband med rättsprocessen kan ges från brottsofferjouren eller kvinnojouren. Att följa med på polisförhör eller rättegångar är tidskrävande, vilket blir en förklaring till varför våldsutsatta kvinnor inte erbjuds den typen av stöd, vilket citatet nedan illustrerar. Socialarbetaren har fått frågan om de också följer med på polisförhör eller går med på rättegångar:

IP10: Vi har inte börjat med det än. När vi placerar dem på skyddat boende får de oftast hjälp via det skyddade boendet. Jag har inte utrymme.

Att identifiera våldsutsatta kvinnor är en aspekt som några av socialarbetarna framhäver som en uppgift för socialtjänsten. Ingen av socialarbetarna beskriver att de tillfrågar samtliga klienter om de varit utsatta för våld, men vissa av dem beskriver att det är ambitionen, till exempel genom att man använder Socialstyrelsens screeningverktyg Freda (kallas också för "kortfrågor" av socialarbetarna):

IP15: Lika mycket som vi pratar om din ekonomi och din hälsa så hör vi oss för hur du har det i din relation. Det är meningen att det ska bli en mycket mer naturlig del av vår frågearsenal. Men det finns sådana ärenden och det finns säkert sådana ärenden som inte får frågan i dag. [...] Men där tror jag Freda kan vara en jättepositiv effekt. Att vi identifierar många, många fler ärenden.

Även socialarbetaren i citatet nedan beskriver arbetet med att få personal att "våga fråga" som angeläget. Frågan som socialarbetaren svarar på handlar om socialförvaltningen där hon arbetar har någonting som kan beskrivas som att den förebygger våld:

IP10: Nu för tiden, vi har börjat informera till exempel att Freda kortfrågorna, att vi ska utbilda all personal. Jag och några andra enhetschefer, vi har en grupp och vi går igenom Freda-frågorna och sedan bokar vi tid med till exempel hemtjänstpersonalen eller äldreomsorgspersonal eller skolan. Så vi har börjat processen där. Att om någon misstänker att det är så man ska våga fråga. Sedan, det är bra att man i så tidigt skede frågar *så det blir inte så stor skada*.

Frågan som socialarbetaren i citatet ovan svarar på handlar egentligen om förebyggande arbete. Det är flera av dem som svarar på liknande sätt, det vill säga svar som snarare handlar om att informera om det stöd som socialtjänsten erbjuder. Att sätta upp affischer på olika språk i trapphus eller lägga broschyrer på vårdcentraler är liknande företeelser. Verksamhet som förebygger våld i nära relationer är sällsynt, enligt de intervjuade socialarbetarnas beskrivningar, men flera lyfter fram det som en viktig pusselbit som saknas. Socialarbetaren i citatet nedan uttrycker det på följande sätt:

IP7: Sedan skulle man ju önska att, alltså ett annat samarbete med skolan. Jobba med genusfrågor och sådana grejer. Att det finge mer utrymme kanske redan från dagis. De minsta pluttarna och uppåt. Om man nu ser på kommunen i stort och inte bara socialtjänstens arbete.

Socialarbetaren ovan nämner skolan som en viktig arena för ett förebyggande arbete. En annan socialarbetare (IP14) resonerar på liknande sätt och säger att det kanske till och med vore rimligt att omfördela resurser från socialtjänsten till skolan för att kunna göra någonting åt ”nästa generation”. Socialarbetaren i citatet diskuterar också förebyggande arbete och i citatet nedan synliggörs begränsningarna i socialtjänstens uppgift enligt henne:

IP1: Vi är ju slutstationen. Vi jobbar med konsekvenserna av det samhälle vi lever i. Vi jobbar med konsekvenserna av ett patriarkalt samhälle. Så vi måste jobba med att förebygga innan det ens uppstår. Det räcker inte med att plåstra om och städa upp längre.

Avslutande kommentarer

Innebörden av socialarbetares förhandlingar om socialtjänstens uppgift gentemot kvinnor som utsatts för våld i nära relationer har stått i fokus för analysen i artikeln. Baserat på ovanstående kan två huvudsakliga linjer skönjas: socialtjänstens uppdrag som att a) erbjuda stöd till kvinnor som utsätts eller har utsatts för våld i nära relationer eller b) ge stöd till kvinnor som har lämnat eller står i begrepp att lämna en relation där de blivit utsatta för våld. Analysen av innehållet i stödet och gränsdragningar utmynnar i tre olika nivåer där kortsiktigt skydd, ekonomiskt bistånd och enklare samtal utgör en slags kärna som de flesta av de intervjuade socialarbetarna förefaller vara överens om och också i någon mån erbjuder. Därutöver kan två ytterligare nivåer urskiljas där stödet blir mer kvalificerat och omfattande, men också ännu mer varierande mellan olika kommuner. Gränsdragningar görs gentemot den våldsutsatta kvinnans eget ansvar och andra myndigheter som polisen och psykiatrin, men även andra organisationer som exempelvis kvinnojourerna.

Analysen i artikeln pekar, i linje med tidigare forskning, på att det stöd våldsutsatta kvinnor erbjuds varierar stort och i praktiken innebär det också att vad våldsutsatta kvinnor har rätt till varierar beroende på var i landet som kvinnan bor och vilken socialarbetare hon möter (se t.ex. Ulmestig & Panican, 2015). Huruvida socialarbetarna anser att deras skyldighet innebär att de ger stöd till våldsutsatta kvinnor som inte har bestämt sig för att lämna mannen ställer dessa skillnader på sin spets.

Som tidigare nämnts har Lipsky (2010) identifierat tre strategier som gatubyråkrater använder för att hantera den obestämbarhet som omgärdar deras arbete. Lipsky beskriver dem i termer av rutiner i arbetet som begränsar efterfrågan, maximerar användandet av till-

gängliga resurser och som får klienterna att efterleva myndighetens procedurer. De justerar också definitionen av sitt arbete, så att klyftan mellan tillgängliga resurser och mål minskas samt modifierar uppfattningen av klienterna för att minska klyftan mellan sina prestationer och mål. Ett sätt att tolka resultaten i artikeln är att göra det utifrån ett perspektiv som tar sin utgångspunkt i att det handlar om strategier som gatubyråkrater utvecklar för att hantera sitt arbete. Att överföra ansvaret på andra – kvinnan själv, andra myndigheter eller andra organisationer – blir alltså en sådan strategi.

Socialtjänsten är inte ensam aktör på det fält som kan beskrivas som stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Olika aspekter av stödet har olika aktörer involverade. Det behöver i sig inte vara ett problem. Dilemmat som artikeln pekar på är att det finns en oklarhet kring när socialtjänstens ansvar upphör och någon annans ansvar tar vid. Inte minst gäller det när ansvaret läggs på den våldsutsatta kvinnan. I den här artikeln har socialarbetarnas gränsdragningar stått i fokus. Resultaten pekar på behovet av att studera vilka konsekvenser gränsdragningarna får. Vad innebär det till exempel för våldsutsatta kvinnor när ansvaret läggs på dem själva? Hur agerar andra aktörer som exempelvis polis eller psykiatri inom de områden där socialarbetarna anser att ansvaret inte är deras? Finns det området där stödet fallerar för att ingen uppfattar ansvaret som sitt?

Referenser

- Agevall, C. (2012) *Väldet och kärleken. Väldsutsatta kvinnors begripliggörande av sina erfarenheter*. Akademisk avhandling. Lund: Lunds universitet.
- Brodtkin, E. (2011) Policy work: Street-level organizations under new managerialism. *Journal of Public Administration and Theory*, 21: 253–277.
- Creswell, J.W. (2013) *Qualitative inquiry & research design*. Thousand Oaks: Sage.
- Ekström, V. (2012) Inte bara kvinna. Väldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd – konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck. *Retfaerd*, 35(3): 51–68.
- Ekström, V. (2015) Violence against women. Social services support during legal proceedings. *European Journal of Social Work*, 18(5): 661–674.
- Ekström, V. (2016) *Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Akademisk avhandling. Linköping: Linköpings universitet.
- Ekström, V. & Berg, L. (2008) *Utvärdering av Relationsvåldscentrum – första verksamhetsåret*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Esping-Andersen, G. (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Evans, T. (2011) Professionals, managers and discretion. Critiquing street-level bureaucracy. *British Journal of Social Work*, 41(2): 368–386.
- Evans, T. & Harris, J. (2004) Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion. *British Journal of Social Work*, 34(6): 871–895.
- Fraser, N. (1989) *Unruly practices. Power, discourse and gender in contemporary social theory*. Cambridge: Polity Press.
- Graneheim, U.H. & Lundman, B. (2004) Qualitative content analysis in nursing research. Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education today*, 24(2): 105–112.

- Haeseler, L.A. (2013) Improving service practices. Collaborative care for women of abuse. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 10(1): 10–18.
- Hammerin, A. (2010) Anställda reflekterar över individ- och familjeomsorgens organisering av stöd till kvinnor utsatta för våld – Gotlands kommun. Kalmar: Fokus Kalmar län.
- Helmerson, S. (2017) *Mellan systerskap och familjebehandling. (Om)förhandlingar inom ett förändrat stöd-fält*. Lund: Lunds universitet.
- Helmerson, S. & Jönson, H. (2015) The use of "empowerment" among organisations supporting victims of domestic violence in Sweden. *European Journal of Social Work*, 18(1): 51–64.
- Holmberg, C. & Bender, C. (2003) "Det är någonting speciellt med den här frågan". Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Hsieh, H.-F. & Shannon, S.E. (2005) Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9): 1277–1288.
- Keeling, J. & van Wormer, K. (2012) Social worker interventions in situations of domestic violence: What we can learn from survivors' personal narratives? *British Journal of Social Work*, 42(7): 1354–1370.
- Lipsky, M. (2010) *Street-level democracy. Dilemmas of the individual in public services*. Updated edition. New York: Russel Sage Foundation.
- Ljungwald, C. & Svensson, K. (2007) Crime victims and the social services. Social workers' viewpoint. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention*, 8(2): 138–156.
- Lundström, T. & Svedberg, L. (2003) The voluntary sector in a social democratic welfare state. The case of Sweden. *Journal of Social Policy*, 32(2): 217–238.
- Malterud, K. (2001) Qualitative research. Standards, challenges and guidelines. *Lancet*, 358(9280):483–488.
- Mattsson, T. (2013) Motstånd och neutralisering. Kön, makt och professionalitet i arbetet med våld i nära relationer. *Socialvetenskaplig tidskrift*, (20)3–4: 150–167.
- Patton, M.Q. (1987) *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park: Sage Publications.
- Pettersson, U. (red.) (2014) *Tre decennier med socialtjänstlagen*. Malmö: Gleerups.
- SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*.
- SOSFS 2014:4 *Våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Strand Hutchinson, G. & Weeks, W. (2004) Living conditions of women who experience violence from their partners. Norway and Australia comparisons. *Australian Journal of Social Issues*, 39(4): 393–407.
- Svensson, K. & Åström, K. (2013) The field of social regulation. How the state creates a profession. *Professions & Professionalism*, 3(2):1–16.
- Thomsson, H. (2002) *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Ulmestig, R. & Panican, A. (2015) Socialt medborgarskap och möjligheten till ett självständigt liv. Ekonomiskt bistånd för kvinnor som har lämnat en våldsamt partner. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 22(3–2): 323–340.
- Vetenskapsrådet (2011) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Weisz, A.N. (2005) Reaching African American battered women. Increasing the effectiveness of advocacy. *Journal of Family Violence*, 20(2): 91–99.